

Talousvaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan unionin ja Euratomin irtisanoutumisesta energiaperuskirjasta tehdystä sopimuksesta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan unionin ja Euratomin irtisanoutumisesta energiaperuskirjasta tehdystä sopimuksesta (U 47/2023 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Katariina Särkänne, työ- ja elinkeinoministeriö
- kaupallinen neuvos Kimmo Sinivuori, ulkoministeriö
- johtava asiantuntija Kati Ruohomäki, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- ilmastoasiantuntija Anna Ikonen, Suomen luonnonsuojeluliitto ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- väitöskirjatutkija Pekka Pohjankoski, Helsingin yliopisto
- professori Kim Talus, Itä-Suomen yliopisto

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Komissio on ehdottanut neuvoston päätöstä unionin irtisanoutumisesta energiaperuskirjasta tehdystä sopimuksesta (COM(2023) 447 final) ja suositusta neuvoston päätökseksi Euroopan atomienergiayhteisön energiaperuskirjasta tehdystä sopimuksesta irtisanoutumisen hyväksymisestä (COM(2023) 446 final), sekä tehnyt päätökset 5.10.2022 julkaistujen, uudistetun energiaperuskirjan hyväksyntää EU:n ja Euratomin puolesta koskevien neuvoston päätösehdotusten peruuttamiseksi (C(2023) 4720 final, C(2023) 4719 final). Komissio katsoo, että EU:n ja Euratomin osalta ei ole olemassa keinoja energiaperuskirjasta tehdyn sopimuksen uudistamisen hyväksymiseen, mikä on edellytys sille, että EU voisi pysyä sopimuksen osapuolena.

Valiokunnan lausunto TaVL 16/2023 vp

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto pitää tärkeänä sitä, että EU-tason toimintalinjasta sopimusuudistuksen hyväksymisen ja mahdollisen eroamisen osalta pyritään päättämään viivytyksettä. Tällä estetään se, ettei EU:n sisäisen yhteisymmärryksen puute estä sopimusuudistuksen läpiviemistä myös energiaperuskirjan muiden sopimusosapuolten toimesta. Valtioneuvosto näkee edelleen, että uudistettu sopimus sisältää huomattavia parannuksia voimassa olevaan sopimukseen verrattuna, ja näin ollen on toivottavaa, että uudistus saadaan kansainvälisellä tasolla valmiiksi.

Valtioneuvosto katsoo kuitenkin, että EU:n ja Euratomin irtisanoutuminen sopimuksesta oman toimivaltansa osalta voidaan lähtökohtaisesti hyväksyä EU:n ja Euratomin irtisanoutumisen ollessa todennäköisesti ainoa käytännössä toteutettavissa oleva vaihtoehto. Irtisanoutumisen tulee kuitenkin tapahtua niin, että se perustuu asianmukaiseen oikeusperustaan ja päätöksentekomenetelyihin, kunnioittaen olemassa olevaa unionin sisäistä toimivaltajakoa. Vastaavat seikat tulee huomioida myös mahdollisessa EU:n, sen jäsenvaltioiden ja Euratomin koordinoitussa irtisanoutumisessa.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että mikäli päädytään myös Suomen eroon sopimuksesta, se toteutetaan Suomen perustuslain mukaisesti olemassa olevaa unionin ja sen jäsenvaltioiden välistä toimivaltajakoa kunnioittaen.

Valtioneuvosto katsoo, että mahdollinen irtisanoutumisharkinta liittyy Suomen näkökulmasta pääasiassa investointisuojaan, sen uudistamiseen sekä Suomen vakiintuneeseen linjaan ja tavoitteeseen tukea, vahvistaa ja kehittää kansainvälistä oikeutta ja monenkeskistä sopimusjärjestelmää ja oikeusvaltioperiaatteen leviämistä. Lisäksi arvioinnissa on huomioitava päätöksen EU-oikeuden mukaisuus.

Valtioneuvosto tarkentaa kantojaan ehdotukseen neuvotteluiden edetessä.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Ehdotuksen taustalla ovat energiaperuskirjasta tehdyn sopimuksen uudistamista koskevat neuvottelut, jotka saatiin periaatteellisesti päätökseen kesäkuussa 2022. Tästä huolimatta EU:n komissio ei saanut jäsenvaltioilta mandaattia hyväksyä sopimusta neljän jäsenvaltion pidättäytyttyä äänestämästä asiasta, eikä uudistuksen hyväksymiselle EU:n puolelta sen vuoksi ollut edellytyksiä. Samalla sopimuksen uudistaminen olisi edellytys sille, että EU voisi pysyä sopimuksen osapuolena: nykyinen, uudistamaton sopimus ei ole yhteensopiva EU:n investointipolitiikan, -oikeuden eikä EU:n energia- ja ilmastotavoitteiden kanssa. Tämän vuoksi käytännössä ainoaksi vaihtoehdoksi on jäänyt sopimuksen irtisanominen.

Energia-asiat kuuluvat unionin ja jäsenvaltioiden jaetun toimivallan alaan. Energiaperuskirjasta tehty sopimus on luonteeltaan ns. sekasopimus, eli sekä EU että sen jäsenvaltiot ovat sopimuksen osapuolia. Siten sekä sopimusuudistusten hyväksymisestä että toisaalta sopimuksesta irtisanoutumisesta päätetään sekä EU:n että jäsenvaltioiden tasolla. Viime vuosien aikana useat jäsenvaltiot ovat irtisanoutuneet tai ilmoittaneet julkisesti aikeestaan irtisanoutua sopimuksesta.

Valiokunnan lausunto TaVL 16/2023 vp

Nyt käsiteltävä asia koskee unionin irtisanoutumista sopimuksesta, ja Suomen mahdollinen irtisanoutuminen toteutetaan perustuslain mukaisesti unionin ja sen jäsenvaltioiden välistä toimivaltajakoa kunnioittaen. Talousvaliokunta ei sen vuoksi ota kantaa asiaan nyt käsiteltävän kirjelmän yhteydessä.

Valtioneuvosto toteaa kirjelmässään, että mahdollinen irtisanoutumisharkinta liittyy Suomen näkökulmasta pääasiassa investointisuojaan, sen uudistamiseen sekä Suomen vakiintuneeseen linjaan ja tavoitteeseen tukea, vahvistaa ja kehittää kansainvälistä oikeutta ja monenkeskistä sopimusjärjestelmää ja oikeusvaltioperiaatteen leviämistä. Lisäksi arvioinnissa on huomioitava päätyöksen EU-oikeuden mukaisuus.

Talousvaliokunnan saaman selvityksen perusteella energiaperuskirjasta irtautumisen käytännön vaikutukset eivät todennäköisesti ole kovin merkittäviä Suomen tai edes koko EU:n kannalta, vaikkakin vaikutusten tarkka arviointi on vaikeaa. Tilannetta, jossa EU irtaantuisi energiaperuskirjasta joidenkin jäsenvaltioiden jatkaessa mukana sopimuksessa, ei kuitenkaan ole pidetty käytännössä toimivana tai välttämättä edes oikeudellisesti mahdollisena. Tämä liittyy erityisesti siihen, että suuri osa EU:n energiaperuskirjan määräyksistä etenkin investointisuojaan osalta kuuluu unionin yksinomaiseen toimivaltaan. Tämän on arvioitu puoltavan koordinoitua lähestymistapaa sopimuksen irtisanomiseen.

Talousvaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että EU:n ja Euratomin irtaantuminen sopimuksesta merkitsee sitä, että energiaperuskirjan mukainen investointisuoja jo tehtyjen energiainvestointien osalta jatkuu 20 vuoden ajan. Samalla on huomattava, että kansainvälinen investointioikeus perustuu yli kolmelle tuhannelle kahden- ja monenväliselle investointisuoja sopimukselle. Myös Suomi on sitoutunut eri valtioiden kanssa kymmeneen investointisuoja sopimukseen, jotka todennäköisesti kattavat joka tapauksessa suuren osan niistä investoinneista, joita tehdään energiasektorilla ja jotka tällä hetkellä nauttivat energiaperuskirjan mukaisesta investointisuojusta.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Talousvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Valiokunnan lausunto TaVL 16/2023 vp

Helsingissä 13.10.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Sakari Puisto ps
varapuheenjohtaja Ville Kaunisto kok
jäsen Noora Fagerström kok
jäsen Kaisa Garedeu ps
jäsen Lotta Hamari sd
jäsen Mai Kivelä vas
jäsen Katri Kulmuni kesk
jäsen Helena Marttila sd
jäsen Matias Mäkyne sd
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Sinuhe Wallinheimo kok
jäsen Heikki Vestman kok
jäsen Juha Viitala sd
varajäsen Pauli Aalto-Setälä kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Lauri Tenhunen